

μακεδονικόν κράτος ἐξηπλοῦτο ἀπὸ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ μέχρι τῆς Ἰονίου θαλάσσης. Ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων πᾶσαι αἱ πόλεις ἀνεγνώριζον τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως ἔξαιρέσει μόνον τῆς Σπάρτης καὶ τιναν ὀρεινῶν λαῶν, οἳ οἱ ἦσαν οἱ Αἰτωλοί, οἱ διασώσαντες τὴν αὐτονομίαν διὰ τε τὸ ἀκαταγώνιστον αὐτῶν καὶ τὴν τραχύτητα τῆς χώρας ἐν ἣ ὄκουν ⁽¹⁾. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ἡ τύχη ἐβοήθησεν αὐτὸν πολὺ περὶ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου· διότι ὁ Φίλιππος εὔρε τὴν ἐνταῦθα Ἑλλάδα ἐντελῶς σχεδὸν παρακμάσασαν καὶ τούτου ἕνεκα εὐχερῶς ἐδέσποσεν αὐτῆς. Ὡστε, ἂν διέπραττε τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος ἀπλῶς ἵνα κυριαρχήσῃ αὐτῆς, οὐδόλως, τῇ ἀληθείᾳ ἠθέλομεν θαυμάσει τὸν ἄνδρα. Ἄλλ' ὁ Φίλιππος δὲν ἦτο ἐκ τῶν κοινῶν ἐκείνων δορικτητόρων οἷους ἀναφέρει πολλοὺς ἡ ἱστορία. Παραλείποντες νὰ ὑπομνήσωμεν τὴν μεγάλην στρατιωτικὴν αὐτοῦ μεταρρυθμίσιν, περὶ ἧς ἐν ἐκτάσει ἀνωτέρω ὠμιλήσαμεν καὶ δι' ἧς τοσοῦτον σπουδαίως ἐπενήργησεν εἰς τὴν τύχην τοῦ κόσμου ἐπὶ δύο περίπου ἑκατονταετηρίδας, ἐπιστῶντες δὲ ἰδίως τὴν προσοχὴν ἐνταῦθα εἰς τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα σχέσεις αὐτοῦ, παρατηροῦμεν ὅτι ὠφελήθη μὲν ἐκ τῆς παρακμῆς τοῦ προηγουμένου αὐτῆς πολιτικοῦ συστήματος, ἵνα καθυποβῆ αὐτὴν εἰς τὴν μοναρχικὴν αὐτοῦ ἡγεμονίαν, ἀλλὰ δὲν ἔπραξε τοῦτο ἵνα φορολογῇ καὶ νέμηται τὰς χώρας ταύτας· ἐπέζητησε τὴν ἐπ' αὐτῶν κυριαρχίαν ἐπὶ τῷ πολὺ εὐγενεστέρῳ σκοπῷ οὐ μόνον νὰ διασώσῃ αὐτὰς ἀπὸ τοῦ ὀλέθρου εἰς ὃν ἀπαραιτήτως κατεφέροντο, ἀλλὰ καὶ ἀληθῆ τινα ἀναβίωσιν νὰ θαυματουργήσῃ καὶ νέον ἐνεργείας στάδιον εἰς αὐτὰς νὰ διανοίξῃ. Ναὶ μὲν πολλοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων τινὲς δὲν παραδέχονται τὴν τοιαύτην ἔποψιν τῆς τοῦ Φιλίππου πολιτείας, θεωροῦντες αὐτὸν μᾶλλον ὡς καταδουλώσαντα τὴν Ἑλλάδα καὶ πολλῶν συμφορῶν αὐτῇ πρόξενον γενόμενον, ἀλλ' ἡ δοξασία αὕτη τοσοῦτον ἀπᾶδει πρὸς τὰ πράγματα ὥστε δὲν ἐννοοῦμεν πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπικρατῇ εἰσέτι εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους. Ὅτι ἀρχαῖοι ἐπῆρθεσαν τοιοῦτό τι δὲν ἀποροῦμεν, διότι ἄλλοι μὲν αὐτῶν δὲν ἐπέζησαν, ἵνα ἴδωσι τὸ μέγα ἔργον τῆς διαδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἄλλοι δὲ δὲν κατενόησαν τὰ προσεχῆ ἢ πόρρω ἀποτελέσματα τοῦ ἔργου τούτου· ἀλλ' ὅτι νεώτεροι ἱστορικοί, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες τὸν ἑλλητισμὸν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὸν ἑλλητισμὸν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὰ ἐντεῦθεν προκύψαντα δυσπολόγιστα ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν τύχην τοῦ κόσμου καὶ ὡς πρὸς τὴν τύχην τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τε τὸν μέσον αἰῶνα καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, ἐπιμένουσιν οὐδὲν ἥττον ὀμιλοῦντες περὶ καταδουλώσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ καταλύσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, τοῦτο μάλιστα φαίνεται ἀκατανόητον. Ὁ Γρότε λ. χ., ἵνα περιορισθῶμεν εἰς ἓνα τῶν ἐπιφανεστάτων νεωτέρων ἱστορικῶν, δὲν διστάζει νὰ θεωρήσῃ τὴν σχέσιν τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔχουσαν ὅπως τὰ μεταξὺ Ναπολέοντος Α' καὶ τῆς παραρρηνίου δημοσπονδίας τῶν γερμανικῶν ἡγεμόνων. Καθὼς οἱ Γερμανοὶ ἐκείνοι, λέγει, καίτοι μηδὲν συμφέρον ἔχοντες εἰς τὰς κατακτήσεις τοῦ Ναπολέοντος, ἠναγκάζοντο ὁμως νὰ ὑπηρετῶσιν αὐτόν, οὕτω καὶ οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνες, καίτοι μηδὲν συμφέρον ἔχοντες εἰς τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὑπὸ μόνης τῆς βίας ἠναγκάσθησαν νὰ συμπράξωσιν εἰς αὐτό. Ἄλλ' εἶπεν ἄρα γε τοῦτο σπουδαίων ὁ Βρετανὸς ἱστοριογράφος; Βεβαίως οἱ Γερμανοὶ οὐδὲν συμφέρον εἶχον οὔτε εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰσπανίας, ἐν ἣ ἀφειδῶς ἔχυσαν τὸ αἷμα αὐτῶν ἕνεκα τῶν παραλόγων

(1) Δὲν πρόκειται βεβαίως ἐνταῦθα περὶ κυριαρχίας (souveraineté) ὅπως νοοῦμεν σήμερον, ἀλλὰ περὶ ἡγεμονίας, ἦτοι ἀρχηγίας στρατιωτικῆς, ἐν τῇ μελετωμένῃ στρατείᾳ περὶ ἡγεμονίας στρατηγικῆς ἐν συμμαχίᾳ στρατιωτικῇ.

